

ቃልና

ብዶ/ር ክንፈ አብርሃ

ሃገርና ኢትዮጵያ ብፍላይ ድማ ክልልና ክልል ትግራይ ብዘበን ንግስና ኣኸሱም ካብተን ብምዕባለኣን ዝፍለግ ወሒዳት (ኣርባዕተ) ሃገራት ዓለምና እታ ሓንቲ ምንባራ ሕዚ ኣብቲ ቦታ ጠጠው ኢሎም ዘለዉን ወዲቆም እንሪኦምን ሓድጊታት ዝምስክሩዎ ጉዳይ እዩ። ብተወሳኺ ወይ ፎቓዶ ዓለም ተበቲኖም ዝርከቡ ዕሑፋትን ካልኦት ቅርሲታትን እቲ ኣብ ኣኸሱምን ከባቢኣን እንረኽቦም ሓድጊታት ዝነበሮም ብርኪ ምዕባለ እንታይ ዝኣክል ከምዝነበረ ብሳይንሳዊ መዳይ እንትትንትኑዎ ንዕዘብ። ብዛዕባዎ ኣብ ዝበልሖ ጫፍ ስልጣን እቲ እዋን በዒሉ ዝነበረ ስልጣን ሃገርና ዝተፈላለዩ ፈላስፋታት እቲ እዋንዉን መስኪሮሙሉን ከም ሓደ ዘሕብን ፍፃመ ደቂሰባት ወን ተሓቢኖሙሉን እዮም። ከም ኣብነት ንምጥቃስ ዝኣክል ወን ኣብ መበል ሳልሳይ ክፍለዘበን ዝነበረ ማኒ ዝተባህለ ነብዩ ዝበሎ ንርእ።

ኣብ ዓለምና ብሓያልነተንን ስልጣንኣንን ዝፍለግ ኣርባዕተ ሃገራትን መንግስታትን ዘለዎ እንትኾና፣ ንሳተን ወን እታ ቀዳመይቲ ስልጣን ባቢሎንን ፔርሻን፣ እታ ካልኣይቲ ስልጣን ሮማ፣ እታ ሳልሳይቲ ስልጣን ኣኸሱም፣ እታ ራብዐይቲ ድማ ስልጣን ቻይና እዩን። ካብ'ዚ ኣተን እዉን ስልጣን ኣኸሱም ካብተን ሰለስተ ዝተጠቐሳ ካልኦት ስልጣንታት ብብዙሕ መልኩዑ ዝፍለ ኮይኑ በዙ ፍሉይነቱ እዙይ ወን ብስልጣንታት ግሪክ፣ ባይላንታይን፣ ዓረብ፣ ፔርሻን ቻይና ወይንን ዓብዩ ኣፍልጦ ነይሩዎ (ሂንዝ 2000፣ ገፅ 22) ይብል።

ንነገሩ መበቆል ደቂሰባት ዝኾነት ሃገር (ኢትዮጵያ) መበቆል ፍሪያት ደቂሰባት ዝኾነ ስልጣን ዓለምና እንተኾነት ምንም ዝገርም ነገር የብሉን። እቲ ዝገርም ነገር ከምዙይ ዓይነት ንብዙሕ ኣማኢት ዓማወቲ ቀዒሉ ዝፀንሖ ምዕባለ እናማዕበልናዮን ብዘተኣማምን መልኩዑ ክነቅቕፅሎን ዘይምኽኣልና እዩ። እቲ ዝገርም እቲ ስልጣን ዘይምቕፃሉ ጥራሕ ወን ኣይኮነን፣ እንታይ ደደኣስ እዙ ብዓይነቱን ትሕዝቱኡን ፉሉይ ዝነበረ ስልጣንዙይ ኣበይ ኣተወ? ንምንታይ ከ ኣቋሪፁ? ሕድሕድ ወለዶ ካብ ኣያታቱን ኣዴታቱን እናተማህረን ናይባዕሉ ወን እናወሰኸሉን ነቲ ስልጣን ብዝበለፀ እናሰልጠኖ ዘይከደሉ ምኽኒያት እንታይ እዩ? ዝብሉ ሕቶታት ክንምልስ ዘይምኽኣልና ወን እምበር። እዙ ከምዙይ ዓይነት ስልጣን ካበይ ተላዒሉ ኣበይ በዒሉ ከምዝነበረን መወዳእቱ ወን በበይ ኣቢሉ ናበይ ከምዝሓለፈን በበይ ገፅ ከምዝተግዘረን ምፍላጥን ንቕፃሊ ወለዶ ወን ሰኒድና ክነቕምጥን ዘለና ታሪኽ ብታሪኽነቱ ተፃሒፉን ተሰኒዱን ክቕመጥን ንመፃኢ ወለዶ ክመሓለፍን ካብዘለና ባህጊን ድሌትን ጥራሕ ኣይኮነን፣ ታይደኣስ ካብኡ ተማሃርና ዋላኳ ክንዲ ሓወልቲ ኣኸሱም ዝኸዉንን ዝመስልን ሓወልቲ ቀሪፅና ደው እንተዘየበልናን ከምኡ ምግባር ወን እንተዘየድለየናን ብናይ ባዕልትና መንገዲን ኣገባብን ግን ሕዚ ወን ዳግም ኣብ ዓለም ዝነበረና ቦታ መሪሕነት ብዝበለፀን ብዝተመሓየሸን መንገዲ ተረኪብና ግን ድማ ወይከ ዘየቋርፀሉ፣ ካብ ወለዶ ናብ ወለዶ ዝበለፀ እናማዕበለ ዝኸደሉ ኣሚትናን ኣመተና ወን ብዘተኣማምን መሰረት ኣንጊፍናን መፃኢ ወለዶ ብኣና እናተሓበነ ክነብርን ከምቲ ተወሊዑ ፀኒሖ ዝኣኸለኒ ኣብሪህ እየ ኢሉ ዝጠፍኡ ምዕባለን ንግስናን ኣኸሱም ዝጠፍእ እንተይኮነስ ንዘለኣለም ዝበለፀ እናተኾለፀ ዝነብርን ዘተኣማምን ዘላቕኾነት ዘለዎ ምዕባለን ክወን ንምግባር ምበር።

ከምኡ ምግባር እሞ ይከኣል ድዩ ወይስ ከመዮ “ሰሎዳ ያ ገዳት ተዝኸዉን!” ዝበሎ ዓይነት ዘይገሃድ ሕልሚን ተራ ትምኒትን እዩ? ኢልና እንትንሓትት ድማ መልሱ ግልፂ እዩ፣ ይከኣልን

ፈረቃንምበር ዝብል መልሲ። ንነገሩ ዋላኳ ክንዲ ሰሎዳ ዝኾን ገዓት ምምናይ ንምንታይ ከምዘድለዮ ግልፂ እንተዘይኮነ'ውን ዋላ ክንዲ እምባ ሰሎዳ ጥራሕ እንተይኮነስ ክንዲ እምባ ኪሊማንጃሮ ዝኾን ገዓት'ውን ምስራሕ ኣይንቀርቡዮን ዝብል እምነት ኣለኒ፤ ካብ ልቡ እንተተመኒዮምን ናይበሓቂ እንተድልዩዎን ማለተይ እየ። ኣብዙ ከምዙይ ዝበለ ከይዲ'ዙይ ግን ክንሰንቆም ዝግቡኡና ኣገደስቲ ስንቂታት ኣለው እየም፤ ይከኣል ምዃኑ ካብ ልብና ምእማን፤ ጊዜና ብጉቡእ ምጥቃም፤ ቀደም ኣቦሓጎታትና እንትሞቱ ሒዘሞ ዝተቐብሩ ፍልጠት ሙዲትና ከምብሓዱሽ ሂወት ክዘርእ ምግባርን ንሕና ድማ ብግዴና ምስ እዋንና ዝኸድ ሓዱሽ ፍልጠት ምፍጣርን እየን። ነዙ ኩሉ እዙይ መእሰሪኡ ግን ይከኣል ምዃኑ ኣሚኑ ለይቲን ቀትሪን ፋሕጠርጠር ዝብል ልክዕ ከም ሹሹ ሰሚሩ ዝዋፈርን ወለዶ የድሊ። እዙ መንገዲ እዙይ'ውን ከምብሓዱሽ ሕዚ ክንቅይሶ ዝግበእና መንገዲ እንተይኮነስ ብኣካይዳ ሃሳብ ለባም ድሕሪ ብዙሕ ደርገፍገፍ ምባልና ዝረኹብናዮን ኣብ ሕሉፍ ዓሰርተ ዓመታት ዝኸድናሉ መንገዲን ከም መበገሲ ወሲድና ግን ድማ ኩሉ ሻዕ ዝሓሸ መንገዲ ስለዝህሉ ንዑኡ ሃሰስ ኢልና እናረኹብናን ዝሓፀረ መንገዲ ምዕባለ ከርእየና ዝኸእሉ ጀጋኑ እንትፍጠሩ ድማ ነፃኣቶም እናሓብሐብና፤ እናተንከባኹብናን እናተባባዕናን ከምኦም ዝበሉ ካልኣት ኣሻሓት ጀጋኑ'ውን ንክፈርዩ ዘይተሓለለ ፃዕሪ ክንገብርን ይግባእ።

እንተኸማይ ኣብዛ እንነብረላ ዘለና ኣብ ኣዝዩ ንምግማቱ ዘፅግም ከይዲ ለውጢ እትርከብ ዓለም ናይ ዒሰራ ሰላሳ ዓመት ሕሩጭ ብሓንሳዕ ኣጥሒንካ ካብ ወለዲኻ ወሪሰካን ኡፎይ ወለደይ ን 20 ወይ 30 ዓመት ዝኾን ስንቂ ገዲፎምለይ እየም ኢልካ ተራጥጠሉ እዋን ኣለና ኢሊ ኣይኣምንን። ርግፅዩ ዝኾነ ዝወረስናዮ ዉርሻን ርሾን እንተሃልዩ ዝበለፀ ንክንስጉም እየ ስንቂ ክኾነና ዝኸእል'ምበር ንክነራጥጥን ንክንሰንፍን ኣይኮነን ምኸኒያት ክኾነና ዘለዎ። ከምዙይ ዓይነት ተርእዮታት እንትርእ. “ምናልባሽ ናይ ቀደም ኣኸሱማዊያንን ተጋሩን ፀገም ምርጣጥ ደኾን ይነብር?” ኢሊ እሓትት እሞ መልሲ ግን ወይከ ዘይረክብ።

ናይቀደም ኣኸሱማዊያን እንተስ ስለዘራጠጡ ወይ እንድዒ ካብ ዓቕሞም ንላዕሊ ዝኾነ ፀገማት ኣንኒፉዎም ኩሉሻዕ ሕድሕድ ወለዶ ካብ ኣያታቱን ኣዴታቱን ተማሂሩ ትማሊ ካብ ብቕድሚ ትማሊ፤ ሎሚ ካብ ትማሊ ከምኡ'ውን ፅባሕ ካብ ሎሚ ዝሓሸት መዓልቲ እናገበሩ ብዘይምቁራፅ ንቕድሚት ክንዲ ዝምርሹ ብፍላይ ደሓር ደሓር'ማ ኩሉ ጊዜ “ካብ ሎሚ ዘበንስ ዓሚ የሓይሽ” እናተባህለ ኣብ ኣፍ ገደል ክሳዕ እንበፅሕ ዝተጎንገዘናዮ ጉዕዞ ድሕርሕሪት ዘስዐቦ መዘዝ ኩልና ንስሕቶ ኣይመስለንን። ናይ'ዙይ ድምር ዉፅኢ'ውን ኣብ ዝሓለፈ ክልተ ሚኢታ ዓማወቲ ጥራሕ ኣብ ሃገርና ብፍላይ ድማ ኣብ ክልልናን ሰሜናዊ ክፋል ሃገርናን ልዕሊ ሓምሳ ዓበይቲ ሓደጋታት ድርቂን ሓሪን ኣጋጢሞም ብሚልዮናት ዝቐፀሩ ሰባት ኣብዘይዕድሚኦም ሞይቶምን ተቐዚፎምን፤ ብሚልዮናት ዝቐፀሩ ተሰዲዶም፤ ብሚልዮናት ዝቐፀሩ እንሰሳ ዘቤት ተወዲኦን ተፈጥሮ ድማ እዙ ኹሉ ጉድ እንታብዝርኢስ ኢላ ገፃ ኣዚራትልና ናብ ካሊእ ብምምላሳ ኣብ ምግማቱ ዘፀግምን ኣዝዩ ከቢድ ዝኾነን ሓደጋ ኣቲና ምንባርና ይፍለጥ። እቱ ካብ ጎቦ እንተይኮነስ ካብ ሰማይ ዝፀድፍ ዝነበረ መደራጉሕ ሽንኳይዶ ጎዪና ክነምልጠሉ ኣብራኸና ብጥምየት፤ ሕማምን ድንቁርናን ረዝ ረዝ ኢሉ ቁሩብ እኳ ክንትስእ ፋሕጠርጠር እንተይበልና ኣብኡ ምስቱ ሓመድ እናሓወሰ ሓመድ ክገብረና ኣማኢት ዓማወቲ ተቐፂሮም።

እዙ ኹሉ ሕሉፍ ዘልዕሎ ዘለኹ ብዘይምኸኒያት ኣይኮነን፤ ታይደኣስ ከመየ ነጋድራስ ገብረሂወት ባይክዳኝ (ካብ 1878 ዓ.ም ክሳዕ 1911 ዓ.ም) ማለት'ውን ቅድሚ ምኡቲ ዓመት “ታሪኽ ምምሃር ንኹሉ ግርምዮ፤ ብፍላይ ድማ ንሰበሰልጣን መንግስቲ ካብ ታሪኽ ምምሃር ግርምዮ እንተይኮነስ

ግድግዳ፣ ናይ ቀደም ሰባት ካብ ዝሰርሑዎ ገይጋን ቁምነገርን ሪገኻ ንህዝቢ፣ መንግስቲን ሃገርን ዝጠቅም ስራሕ ምስራሕ ምእንተ ኸክኣል” ዝበሉዎ ዝተጀመረ ዕቡቕ ስዳሮ ብዝተፈላለዩ ምኽኒያት እንተቋሪጹን እንተዘይቀረጹን ዘጋጥም መዘዝን መዓትን ብዙሕ ስለዝኾነ እዩ። ግልፂ ንምዝራብ ዝኣክል እንድሕር ካብ ሕሉፍ ታሪኽና ተማሂርናን ኣብ ቅድሚትና ዝኒህዉ ሓደጋታት ብዕሊ ዘይተገንዘብናን እቲ ኣብ ሕሉፍ ዲሰራን ክልተን ዓማወቲ ዘረጋገፀናዮ ሰላምን ምርግጋእን ይኹን ኣብ ሕሉፍ ዓሰርተ ዓማወቲ ዘመዝገብናዮ ልምዓት ዘይኸለፈሉ ምንም ዓይነት ምኽንያት የለን፤ ንኣማኢት ዓማወቲ ዝቐፀለ ስልጣን ኣኸሱም እኳ ዉሱናት ሓድጊታት ጥራሕ ገዲፉ ሙሉእ ብሙሉእ ዝተደምሰሰን ዝጠፍእን ዝብል እዩ። እዙ ሕዚ ተጀሚሩ ዘሎ ሰላምን ምዕባለን እንተተኸለፉ ግና እቲ መዘዙ ከምቲ ናይ ቀደም ዘጋጠመ ጌርካ ምሕሳብዉን ዕሽነት እዩ ክኾን። እዙ ተጀሚሩ ዝኒህ ዘሕብን ሰላም፣ ዘድንቕ ልምዓት፣ ጅምር ጉዕዞ ዲሞክራሲ፣ ጭልምልም ዝብል ዋሕዋሕታ ፍትሒን እንተስ ብምርግጥና ወይ ነንባዕልትና ክንናቓት ጊዜ ብምሕላፍና ኮታስ ምኽኒያቲ ብዘየገድስ ግን ዝኸለፈሉ ኣጋጣሚ እንተተፈጠሩ መፃኢ ወለዶ ስድሳ ወይ ሰብዓ ሽሕ ሰቂኡን ኣማኢት ኣሻሓት ኣካሉ ኣጉዲሉን ክምልሶ ዝኸእል ጌርና ክንሓስብ ዘለና ኣይመስለንን፤ ናብ ዝበኣሰ ምብትታን፣ ዘይባሪ ህዉከትን ተራእዩ ዘይፈልጥ ፀገምን ክንኣቲ እምበር። እስቲ ስልጣን ኣኸሱም (ምኽንያቲ ብዘየገድስ) ስለዘይቀፀለን ስለዝተኸለፈን ጥራሕ ኣብ ዝሓለፈ ክልተ ሚኢቲ ዓማወቲ ጥራሕ ህዝብና ዝረኸቦ ሓሳሪ መከራ ቁሩብ ከካፍለኩም።

ሪቻርድ ፓንክረስትን ቻርለስ ዉድን ኣብ መፃሕፍቶም ከምዝዘገቡዎ ድርቂን ሓሪን ኢትዮጵያ ኣብ መበል 8ይን 9ይን ክፍለዘበናት (ቅድሚ ልደተ ክርስቶስ) ዝጀመረ ኾይኑ ዝኾነ ወለዶ ሓረስታይ ሰሜናዊ ክፋል ሃገርና ዉን ንፀገማት ተኸታተልቲ ድርቂን ሓሪን ተይተቻለዐን ብፀገማት ሓሪ፣ ድርቂን ሰዲቦም ዝመፁ ተመሓላለፍቲ ሕማማት ተይተጠቐዐን ዝሓለፈሉ እዋን ከምዘይነበረ ይዘንትዉ። ዓቕሚ ምክልኻል እቲ ህዝቢ ግን ብመጠን ዝገበሮ ቅድመ ምድላዋት ይፈላለ ምስ ምንባሩ ብምኽኒያት እቲ ዘጋጥም ዝነበረ ሓሪን ድርቂን ንሞትን ስደትን ዝቃሉዎ ዝነበሩ ዜጋታት ካብ እዋን ናብ እዋንን ካብ ቦታ ናብ ቦታን ይፈላለ ምንባሩ እዞም ተመራመርቲ ይዘንትዉ። ብዛዕባ መጠንን ሳዕቤናትን ዘጋጠሙ ሓደጋታት ድርቂ ዝሓሸ መረዳእታ ዘለና ግና ኣብ ዝሓለፉ ክልተ ኣማኢት ዓማወቲ ስለዝኾነ ካብኣቶም ዉን እቶም መረርቲ ዝበሃሉ ሓደጋታት ሕልፍ ሕልፍ እናበልና ንርእ። እቶም ፀሓፍቲ ዝተጠቐሙሉ መቐፀሪ እዋን ዓመተ ምህረት ፈረንጂ (ዓ.ም.ፈ) ስለዝኾነ ዳርጋ ኣብ ኩሉ ከምዘለዎ እየ ወሲዶ ዝኒህኹ። ብኣብዘሓ ናብ ናትና ንምትርጓም ግን 8 ወይ 7 ዓመት ነኪና ክንረዳዳእ ንኸእል ይመስለኒ።

- ብ 1800 ዓ.ም.ፈ ብዘጋጠመ ከቢድ ሓደጋ ድርቂ ዋላኳ ሰባትን እንስሳ ዘቤትን ከምዝሃለቑ ይፈልጥ እምበር እንታይ ዝኣክል ሰብ ሞይቲ? ክንደይ ዝኣኸላ እንስሳ ዘቤት ከ ሃሊቑን ዝብል ንምምላስ ዝኸእል ግን ንፁር ሓበሬታ ስለዘየለ ምንም ምባል ኣይክኣልን። እቲ ክበሃል ዝኸእል ግን ብርክት ዝበሉ ሰባትን ብዙሓት እንስሳ ዘቤትን ከምዝሃለቑን ንዘይተደልየ ስደት ዉን ከምዝተዳረጉን ጥራሕ እዩ (ዉድ፣ 1977 ዓ.ም.ፈ)፤
- ብ 1812 ዓ.ም.ፈ ኣብ ትግራይ ብዘጋጠመ ቀንዲ መንቀሊኡ ወራር ኣንበጣ ዝኾነ ከቢድ ፀገም ሰፍ ዘይብል ፀገም ጥሜት ከምዘጋጠመን ማእለያ ዘይብሉ ዝበዝሑም ሰባትን እንስሳ ዘቤትን ከምዝሞቱ ይፍለጥ (ፓንክረስት፣ 1968 ዓ.ም.ፈ)።

• ብ 1814 ዓ.ም.ፈ ኣብ ትግራይን መዋሰንታን ብርክት ዝበለ ሰብ ብምኽኒያት ድርቂ፣ ሓሪ፣ ወራር ኣንበጣን ተመሓላለፍቲ ሕማማትን ንሕልፊት ከምዝተዳረገ ይፍለጥ፤ (ሮቢንሶን፣ 1987 ዓ.ም.ፈ)።

• ብ 1815 ዓ.ም.ፈ ኣብ ትግራይን መዋሰንታን ብርክት ዝበለ ሰብ ብምኽኒያት ድርቂ፣ ሓሪ፣ ወራር ኣንበጣን ተመሓላለፍቲ ሕማማትን ንሕልፊት ከምዝተዳረገ ይፍለጥ፤ (ሮቢንሶን፣ 1987 ዓ.ም.ፈ)።

• ብ 1816 ዓ.ም.ፈ ኣብ ትግራይን ሰሜናዊ ክፋላት ሃገርናን ብዘጋጠመ ቀንዲ መንቀሊኡ ወራር ኣንበጣ ዝኾነ ከቢድ ፀገም ልዑል መጠን ሓደጋ ጥሜት ከምዘጋጠመን ማእለያ ዘይብሉ ዝበዝሖም ሰባትን እንስሳ ዘቤትን ከምዝሞቱ ይፍለጥ (ፓንክረስት፣ 1968 ዓ.ም.ፈ)።

• ብ 1818 ዓ.ም.ፈ ኣብ ትግራይን መዋሰንታን ብርክት ዝበለ ሰብ ብምኽኒያት ድርቂ፣ ሓሪ፣ ወራር ኣንበጣን ተመሓላለፍቲ ሕማማትን ንሕልፊት ከምዝተዳረገ ይፍለጥ። ብፍላይ ኣብ ወርሒ ለካቲት 1818 ዓ.ም.ፈ ናብ ኣወሮጳ ዝተጻኸፈ ደብዳቤ ከምዝጥቁሞ ብዙሕ ሰብ ብድርቂን ኩናትን ከምዝሃለቐ እዩ (ሮቢንሶን፣ 1987 ዓ.ም.ፈ)።

• ብ 1828/29 ዓ.ም.ፈ ኣብ ሰሜን ሸዋ ብዘጋጠመ ድርቂ ብኣማኢት ዝቐፀሩ ፅጉማት ሓረስቶት ከምዝሞቱን ብርክት ዝበላ እንስሳ ዘቤት ከምዝሃለቑን ይፍለጥ፤ ገለ ክፋል ወሎ'ውን በዙይ ተጠቐሑ እዩ ነይሩ። ድሕሪ እዙ ድርቂ ስዒቡ ብዝመፀ ሕማም ኮሌራ'ውን ብዙሓት ተወሰኹቲ ሰባት ሞይቶም'ዮም (ፓንክረስት፣ 1968 ዓ.ም.ፈ)።

• ካብ 1835 ክሳብ 1837 ዓ.ም.ፈ ዘጋጠመ ሓደጋ ድርቂ ኸኅ ዝኸፍኦ እዩ ነይሩ። በዙ ድርቂ ሰሜን ሸዋ፣ ወሎን ትግራይን ተጠቐሞን ነይረን። ማእለያ ዘይብሉ በዝሒ ሰብን እንስሳ ዘቤትን ከምዝሞቱ እዉን ይሕበር (ፓንክረስት፣ 1968 ዓ.ም.ፈ)።

• ብ 1842 ዓ.ም.ፈ ኣብ ትግራይ ዘጋጠመ ሓደጋ ድርቂ ዓብዪ ኪሳራ ዘሰበበ እንትኾን ብፍላይ ኣብ ከባቢታት ማእኸላይ ትግራይ ኣእኻል ተወዲኡስ ጥር ዝብል እኸለ ኣብ ዕዳጋ ዘይርከበሉን ዘይረአየሉን ንዘርኢ ዝኾን እኸለ እዉን ዝተሳእነሉን ብምኽኒያት እዙይ'ውን ብርክት ዝበለ ገርሁ ምዃን ዝኸረመሉን እዋን እዩ ነይሩ። በዙ ሓደጋ'ውን ብዙሕ ሰብ ምህላቕ ይፍለጥ (ሮቢንሶን፣ 1987 ዓ.ም.ፈ)።

• ካብ 1865 ክሳብ 1867 ዓ.ም.ፈ ብዝነበረ ወግእን ኣስዒቦም ዝመፁ ተመሓላለፍቲ ሕማማት ኮሌራን ካልኦት ሕማማትን ኣብ ተዛረብቲ ቋንቋ ትግሪኛ ሰሜናዊ ክፋል ኢትዮጵያ (ገለ ክፋላት ኤርትራ ሓዊሱ ማለትዮ) ዘብፀሖ ሓደጋ ኣዝዩ ልዑል እዩ ነይሩ። እቲ ፀገም ክፍለሃገር ጎንደር'ውን ዘጥቀፀ ዋላ እንተነበረ ብዝበለፀ ግን ኣብ ሰሜናዊን ደቡባዊን ከባቢታት መረብ ዝበኣሰ ነይሩ (ኮልክ 1984 ዓ.ም.ፈ)።

• ብ1877 ዓ.ም.ፈ ብምኽኒያት ኩናትን ስዒቡ ዘጋጠመ ድርቂን ሕፅረት ማይን ዘሰበቡዎ ሓደጋ ኣዝዩ ከቢድ ነይሩ። ነበርቲ ከባቢታት ተከዘ፣ መቅደላ፣ ሙሉእ ትግራይን ሰሜናዊ ክፋላት ወሎን ብኸቢድ ተጠቐሞም ብዚመዓልቱ ብርክት ዝበሉ ሰባት ይሞቱ ነይሮም። ድሕሪ ሓደ ዓመት ብዘጋጠመ ተመሓላላፊ ሕማም'ውን ሰባት ዋላ ቀሊል ሕማም ረስኒ'ውን ኸከላኸሉ ዘይኸእሉሉ ኩነታት ብምንባሩ ብዙሕ ሰብ ሃሊቑ እዩ (ኮልክ 1984 ዓ.ም.ፈ)።

- ካብ 1888 ክሳብ 1892 ዓ.ም.ፈ ዘጋጠመ ፀገም ግን ብኸቢድነቱ ብካልኣይ ብርኪ ዝስራቦ ሓዲጋ ድርቂን ሕማምን ነይሩ። ነዙይ ዝዳረግ ሓዲጋ ድርቂን ሓሪን ምናልባሽ ብ 1977 ዓ.ም ዘጋጠመ ድርቂ እዩ ነይሩ። ከም ግምት ፕሮፌሰር ሪቻርድ ፓንክረስት እንተደኣኻይኑ እዙ ሓዲጋ ድርቂ ዳርጋ ሲሶ ህዝቢ ኢትዮጵያ ዝወደእ እዩ ነይሩ (ኣበበ ዘገየ፣ 1994 ዓ.ም.ፈ)።
- ብ1913/14 ዓ.ም.ፈ ብምኽኒያት ከባቢያዊ ኩነት፣ ድርቂን ኣንበጣን ዝጀመረ ፀገም ኣብ ትግራይን ወሎን ከቢድ ሓዲጋ ጥምየት ኣስዒቡ ነይሩ። ብፍላይ ኣብ ሰሜናዊ ክፋል ወሎን ማእኸል ትግራይን እቲ ፀገም ዝኸፍኦ እዩ ነይሩ (ፓንክረስት 1968 ዓ.ም.ፈን ወደ 1977 ዓ.ም.ፈን)።
- ብ1920/21 ዓ.ም.ፈ ኣብ ሰሜናዊ ክፋል ኢትዮጵያ ብዘጋጠመ ሓዲጋ ድርቂ ብዙሕ ምህርቲ ክሕፈስ ብዘይምኽኣሉ ብዙሕ ጉድኣት ኣብጊሑ እዩ (ወደ 1977 ዓ.ም.ፈ)።
- ብ1936/37 ዓ.ም.ፈ ኣብ ከባቢታት ወሎን ትግራይን ብፍላይ ኸና ኣብ ድሮ ወራር ጣሊያን ሓዲጋ ድርቂ ኣጋጢሙ ብዙሕ ሰብ ንክሃልቕ ምኽኒያት ኮይኑ እዩ (ደሳለኝ 1987 ዓ.ም)።
- ብ 1953 ዓ.ም.ፈ ኣብ ክልተ ኣወራጃታት ትግራይ ብዘጋጠመ ሓዲጋ ድርቂ መጠን ስዒቡ ዝተኸሰተ ሓዲጋ ዋላኳ ብትኽክል ኣይፀብፀብ እምበር ኣዝዩ ከቢድ ከምዝነበረ እዩ ዝግመት፣ መንቀሊኡ'ውን ወራር ኣንበጣ ከምዝነበረ ይፍለጥ (ደሳለኝ 1987 ዓ.ም)።
- ብ 1957/58 ዓ.ም.ፈ ሓይሉ ኣብ ትግራይ ገይሩ ግን ድማ ሰሜናዊ ክፋል ወሎን ገለ ክፋላት ኤርትራ'ውን ዝለከመ ሓዲጋ ድርቂ ኣዝዩ መስኻሕኽሒ ምንባሩ ይፍለጥ። ቡቲ ሓዲጋ ማብዛሕተኦም ተጋሩ ዝኾኑ ልዕሊ ሓዲ ሚልዮን ሰባት ዝተጠቐሙ እንትኾኑ ካብዚኦም ከባቢ 100,000 ተጋሩ ገዝኦም ዓፅዮም እንትስደዱ ልዕሊ 100,000 ተጋሩ'ውን ሂወቶም ከምዝሰኣኑ ይፍለጥ (መስፍን 1984 ዓ.ም.ፈ)
- ካብ 1962 ክሳብ 1966 ዓ.ም.ፈ ኣብ መብዛሕትኡ ሰሜናዊ ክፋል ሃገርና ዘጋጠመ ሓዲጋ ድርቂ ንሞት ብዙሓት ሰባት ምኽኒያት ኮይኑ እዩ። ብፍላይ ኣብ ትግራይን ወሎን ብዙሓት ኣሻሓት ሰባት ከምዝሞቱ ተፀብጊቡ እዩ። ካብ ትግራይ ብፍላይ ድማ ኣወራጃታት ሽረ፣ ኣኸሱም፣ ዓድዋ፣ ተምቤንን ራያ ዓዘቦን ኣዐሪዮን ከምዝተጠቐሙ ይፍለጥ። ኣብ ትግራይ ጥራሕ ልዕሊ 297,000 እንስሳ ዘቤት ከምዝሞታ መንግስታዊ ፀብግባት ይሕብሩ (መስፍን 1984 ዓ.ም.ፈ፣ ደሳለኝ 1987 ዓ.ም.ፈን ጉሉማ 1986 ዓ.ም.ፈን)።
- ብ 1973/74 ዓ.ም.ፈ ዘጋጠመ ድርቂ ድማ ክፍለሃገራት ሃረር፣ ሲዳሞ፣ ጋሙጎፋ፣ ባሌን ወሎን ዘጥቀፀ ድርቂ እንትኾን ኣብዙ እዋንዙይ ካብ 100,000 ክሳብ 200,000 ዝኾኑ ሰባት ከምዝሞቱ ይግመት (ደሳለኝ 1978 ዓ.ም.ፈ)።
- ብ1977/78 ዓ.ም.ፈ ብምኽኒያት ኣብ ወሎ ኣጋጢሙ ዝነበረ ድርቂ ዳርጋ ፍርቂ ሚልዮን ሰባት ንሓዲጋ ተሳጢሖም ነይሮም። ኣብዙ እዋንዙይ ኣብ ትግራይ'ውን ሕፅረት ምግቢ ኣጋጢሙ ምንባሩ ይፍለጥ (ደሳለኝ 1987 ዓ.ም)።
- ብ1984/85 ዓ.ም.ፈ ዘጋጠመ ሓዲጋ ድርቂ ኣብ ገፀራት ኢትዮጵያ ዘጋጠመ ኣብ ታሪኽ ድርቂ ሃገርና ዝዓበየ ቦታ ሒዞ ዝርከብ ሓዲጋ ድርቂ እዩ። ቡዙ ሓዲጋ ድርቂ ዝሞቱ በዝሒ ሰባት

ልዕሊ ሓደ ሚሊዮን ምዃኑ እንትፍለጥ ካብ ትግራይ ጥራሕ ልዕሊ 800,000 ሰብ ገዝኡ ዓፅዩ ንሱዳን ተሰዲዱ እዩ።

• ኣብ 1987/88 ዓ.ም.ፈ. ዘጋጠመ ድርቂ'ውን ብፍላይ ኣብ ሰሜናዊ ክፋል ሃገርና ምስቲ ሽቡ ዝነበረ ዡናት ተደማሚሩ ሳዕቤኑ ልዑል ምንባሩ ይፅብፀብ።

ከምዞም ዝረአናዮም ዝበሉ ንደቂሰባት ኣብዘይእዋናም ዝቐጥፉ ኣጋጣሚታት ንምክልኻል ክብ ምባል ኣተሓሳስባ ደቂሰባት ብፍላይ ድማ ምፅባል ሳይንስን ቴክኖሎጂን ወሳኒ ግደ ከምዝገወት ርዱእ እዩ። ኣብ እዋን ስልጣነን ንግስናን ኣክሱም ዝነበረ ብርኪ ዕቤት ሳይንስ፣ ቴክኖሎጂ፣ ምህንድስናን ሒሳብን ኣብ ልዑል ብርኪ በጊሑ ምስምንባሩ ኣብቲ እዋን ንሱ ዋላኳ ፀገም ድርቂን ሓሪን የጋጥም እምበር ኣብ ሞትን ስደትን ደቂሰባት ዘስዕቦ ልዑል ፀገም ዘይክነብር ከምዝኸእል'ውን ይግመት። ድሕሪ ወድቀት ዝነበረና ጥንታዊ ስልጣን ግን ከምቲ ልዕል ክብል ዝተዘርዘረ ኣብተን ዝሓለፉ ክልተ ሚኢታዊ ዓመታት ጥራሕኳ ማእለያ ዘይብሉ ፀገም የጋጥም ምንባሩ ሪእና ኣለና። ከም ኣብነት ሓንቲ ነገር ከካፍለኩም። ኣብ 1977 ዓ.ም ብዘጋጠመ ድርቂ ኣብ ሃገርናን ክልልናን ዘስዕቦ መዘዝ ዝፍለጥ እዩ። ኣብቲ እዋን ንሱ ኣብ ኣወስትሬሊያ ዘጋጠመ ሓሪን ድርቂን እዉን መጠኑን ዓይነቱን ልክዕ ከም ናይ ሃገርና ምንባሩ መፅናዕቲታት የርእዩ። ይኹንምበር ንሳቶም ኣብቲ እዋን ንሱ ዝነበሮም ብርኪ ምፅባል ሳይንስን ቴክኖሎጂን ኣዝዩ ልዑል ስለዝነበረ ዝሞተ ይትረፍ'ሞ ካብ መረበቲ ዝተፈናቐለ ሰብ'ውን ኣይነበሮምን። ስለዙይ ብርኪ ኣተሓሳስባ ዜጋታት ክብ ክብል ጌርካ ዓቕሚ ምክልኻል ዜጋታት ክግቢ ምግባር ዘለዎ ረብሓ ንምርኣይ ዝኣክል እየ ኣልዲለዮ። መንግስታት ደልዲሎም እንትፀንሑ እዉን ኣብ ገለ ክፋል እታሃገር ወይ እታ ክልል እኳ ፀገም እንተጋጠመ ቀልጢፎም ሓገዛት ክበፅሑ ብምግባር እቲ ፀገም ዝኸፍኦ ሳዕቤን ንክይህሉዎ ምግባር ይከኣል'ዩ።

እቲ ዝተገለፀ ፀገምን ዘጋጠመ ሓሳረ መከራ ድማ ሃገራዊ ፍቕሪን ሓድነትን ዜጋታት እንታይ ዝኣክል ከምዝሸርሸር ምግማት ኣየፀግምን። ዝበልዎን ዝሰትዮን ዘይብሉ ትግራዊ ብትግራዊይነቲ ዝሕበነሉ ምንም ዓይነት ምክንያት ክህሉዎ ኣይክእልን። ብዛዕባዙይ ነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ እንትገልፁ ከምዙ ዝስዕብ ይብሉ።

ዝበልዎን ዝኸደኖን ዘይብሉ ድኻ ህዝቢ ዝተወለደሉ ሃገር ዝፈትወሉን ዘፍቅረሉን ምንም ዓይነት ምክንያት ስለዘይህሉዎ መንግስቲ ሃገሩ ይደልድል ኣይደልድል ወይ'ውን ዋላ ይጥፋእ ግዲ የብሉን፤ ስለዙይ ኩሉ ሻዕ መንግስቲ ዝጥቀም ፀጋታትን ሃፍቲን እታ ሃገር ኣብ ኢድ ወሑዳት ሰባት እንትእከብ እንተይኮነስ ፍትሓዊ ክፍፍል ሃፍቲ ኣብታ ሃገር እንትህሉ እዩ። ዓይነት መነባብሮ ሃፍትምን ድኻታትን ብዘይመጠን እንተተረሓሒቑ'ውን መንግስቲ እታ ሃገር ኣብ ኣፍ ደገ ጥፍኣት በጊሑ ከምዘሎ ክርዳእ ይግባእ፤ ይብሉ።

ከም ኣገላልፃ ነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ ከምዙይ ዓይነት ዘይፍትሓዊ ክፍፍል ሃፍቲ ወፅኢት ዘይፍትሓዊ ስርዓት ምሕደራ እንትኾን ንምፍተሖም ዘሎ መማረቂ'ውን ስርዓት ምሕደራ እታ ሃገር ክፅረ ምግባርን ትምህርቲ ክባዓሕ ምግባርንዩ ይብሉ።

ኣብ ሃገርና ብፍላይ ድማ ኣብ ክልልና ዝነበረ ሓሳረ መከራ ዝመልኦ ናብራ ካብ ሱሩ ክበርቆቑን ብወሳኝነት ክቕየርን ኣለዎ ዝብል እምነት ተሓንጊጦምን ንፁር ፕሮግራም ሓንጊዶምን ህዝቢ ኣብ ጎንኖም ክስለፍ ብምግባር እቲ ዝነበረ ፀላም ሙሉእ ብሙሉእ ተቐንጢጡ ሰላምን ምርግጋእን ድሕሪ ምፅባል ሰኣን ንፁር ኣንፈትን ስትራተጂን ንዝተወሰኑ ዓማወቲ ዕንይንይ ድሕሪ ምባል ኣብ

ዝሓለፉ ዓሰርተ ዓማውቲ ግን ብዘይምቁራፅ ክልተ ኣሃዝ ዘለዎ ኢኮኖሚያዊ ዕቤት ክነመዝግብ ክኢልና ንርኩብ። እዙይ ግሁድ ንምግባር ግን በቢእዋኑ ከቢድ ክበሃል ዝኸእል መስዋእትነት ተኸፊሉዎን እዩ።

ብርግፅ በዝሒ መስዋእትነትን ምጉዳል ኣካልን ንዓወት እኹል ቅድመ ኩነት እዩ ኢልካ ምድምዳም ኣይከኣልን፤ ኣብ ቀረባ እዋናት ይኹን ኣብ ቅድም ዝበሉ እዋናት ብኣማኢት ኣሻሓት ዘሰዉኡ ግን ድማ ዘይተዓወቱ ህዝቢታት ከምዘለዉ ስለዝፍለጥ። እቲ ንዓወት ቀንዲ ሓይሊ ዝኾን ቅነዕ ዕላማ መሓዝ፤ ግልፂ ዝኾነ ፕሮግራም ምሕንፃዕ፤ ህዝቢ ኣብ ነጎኻ ክስለፍ ዝኸእል ተባራዲ ሕቶ ሒዝካ ምልዓልን እንትኾን ምስዙይ ነጎ ንነጎ ድማ ግደ ኣመራርሓ (በቢብርኩ ካብ ላዕሊ ክሳብ ታሕቲ ዘሎ ኣመራርሓ ማለተይ እየ) ቀሊል ዘይበሃል ግደ ይፃወትዮ። በቢብርኩ ዝህሉዉ መራሕቲ ብሱላት፤ ወፊያትን ረብሓ ህዝቢ ዘቐድሙን ምእንተ እዙ ረብሓ ህዝቢዙይ እዉን ዘድሊ መስዋእትነት ዝኸፍሉ እንትኾኑ እቲ ህዝቢ'ውን ሽንኳይ ጉልበቲ፤ ጊዜኡን ገንዘቡን እታ መተካእታ ዘይብላ ሂወቲ ንክግበር'ውን ቅሩብ ዘይኾነሉ ምንም ዓይነት ምኽኒያት ከምዘየለ ካብ ሕሊፍ ኣመፃፀኣና ዝረኣናዮ ጉዳይ እዩ። ሃገርና ብሓፈሻ ብፍላይ ድማ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ካብ መፈለምቱኡ ከምዙይ ዝበሉ መራሕቲ ብምጥራይ ዕዉት እዩ ምባል ይከኣልዮ።

በቢእዋኑ ዝተሰዉኡ፤ ብሂወት ዘለዉ ጀጋኑን በላሕቲ መራሕቲን (ኣይከኣልን እምበር) ኩሎም ከምገለ ኢሎም ፀኒሖም ሕዚ ብኣካል ሃልዮም ኣብ ዙሪያ ዝተፈላለዩ ፖሊሲታትናን ኣፈፃፀመኣቶምን ዘየቋርፅ ክትዕ እናገበሩ የህፍትሙዎ እንተዝህሉዉኹን ኣብ'ንታይ ዓይነት ኩነታት ንሃለና? ኢሉ እንትሓስብ ዓይነይ ንብዓት እዩ ዝመልእ፤ ብሕሊፍ ብዙሕ ስለዝፍሳሕ እንተይኮንኩስ ብዛዕባ መፃኢ ዓብዪ ስግኣት ስለሓድረኒ። ክንደይ በላሕቲ ሰባት ድዮም ተሰዊኦም? እስቲ ምንባብና ኣቋሪፅና ንሰለስተ ደቓይቕ ብዓይነ ሕሊናና ንዘክሮም? ብርግፅ መስዋእትነት ዘይተርፍ ምዃኑ ዋላ ዝፍለጥ እኳ እንተኾነ እቲ ዘጋጠመና ኩሉ ንምንታይ ኣጋጢሙ ኣይኮንኩን ዝብል ዘለኹ፤ ኣነ ዝብል ዘለኹ ልክዕ ከምታ ኣብ እዋን ብረታዊ ቃልሲ ምዕዋት እታ ቃልሲ ናይ ሞት ሕዮት እያ ብምባል ኩላ ዉራይና ብጉቡእ ንምዕዋት ሕድሕድ ሰብ ኣብ ጉቡእ ቦቱኡ እናመደብናን ብስሩሖን ምዕዋትን ዘይምዕዋት መደቡን እናዓቀንና ኣሻሓት መራሕቲ እናፍረና ዝመፃእና ኣብ'ቲ ዝቐለለ እዋንን ዝተረጋገኣ ኩነታትን ኮይንና ግን ሰብ ብሱሩሖን ብዝተዋህቦ መደባትን ምዕቃን ገዲፍና፤ ምሳና ብዘለዎ ቀርቢ ጥራሕ እናዓቀንናዮ ብምኻድናን ብምኽኒያት ካልኦት ዝተሓላለኹ ፀገማትን ብኣሻሓት ይትረፍ እሞ ብኣማኢት ዝቐፀሩ ተተካእቲ መራሕቲ ምፍራይ ኣብዩና ኣብ ዕንይንይ ክንኣቱ እንትርኢ እንተለኹ ብዛዕባ ሕዚ ጥራሕ እንተይኮንኩስ ብዛዕባ መፃኢ'ውን እሰግእ።

ነዙይ መርኣዪ ንክኾነና እስቲ ዓሚ ከምዝሎሚ ዝነበርናዮ ኩነታት፤ ዝነበረና ድንጋፀን ዝነበረና ሕራነን ንዘክር። ኣብ እዋን መስዋእቲ ክቡር መራሒና ኣይተ መለስ ዜናዊ ዘይነብዕ፤ ዘይበኸየን ኣምሪሩ ዘይሓዘነን ጥዑይ ሕሊና ዘለዎ ኢትዮጵያዊን ትግራዊ ይነበርዶ? ኣይመስለንን። ሽዑ ሕድሕድና ገሌና ኣብ ቅድሚ እኩብ ህዝቢ፤ ገሌና ብማዕኸናት መራኸብቲ ሓፋሽ፤ ገሌና ድማ ነንባዕልትና ዘይኣተናዮ ቃል ነይሩ ድዩ? ቃልና እስቲ ሕዚ ንዘክር፤ ገና ሓደ ዓመቱ ስለዝኾነ ከምዘይንርሰዮ ርግፀኛ ስለዝኾነኩ እዩ። ንነገሩ እዙ ናይ ቀረባ እዋን መስዋእትነት ኩልና ስለእንዘክሮ ኢሉ እየምበር በቢእዋኑ ምሩዓት ደቂህዝቢ እንትፍለዩና እንኣትዎ ቃልን ዝስመዐና ዝነበረ ሕራነን ዝፍለጥዮ።

ከምዝመስለኒ ግን እቲ ቀንዲ ኣፈላላይ ዝኾን ዘሎ ዝኣተናዮ ቃልን ዝነበረና ሕራህን እንታይ ዝኣክል ብስራሕ ኣሽሪፍናዮ ዝብል እዩ። ከምዝርደኣኒ ኣብ እዋን ብረታዊ ቃልሲ (ዋላ ባዕለይ ኣይንሳተፈሉ'ምበር ከምቲ ዝፈልጦን ዝሰምዖን'ውን) መስዋእትነት እንተጋጥም ደኒንካ ምብካይ እንተይኮነስ ብሕሱም ሕራህ ንሂኻ ኣብ ዉሽጢ ሒዝካን ደጉልካን ጉይል ትሓድር'ዋ እቲ ኣብ ዉሽጢ ተዓፊኑ ዘሎ ንዳድን ንሂን ግን ኣብ እዋን ስራሕ (እንተስ ኩናት ወይ ካልኦት ስራሕቲ ልምዓት) ከም እሳተጎመራ ፈንዲኡ እናወፀ ፀላእቲ እንተቃዕልን ብስራሕ እናተተርጎመን እናተተግበረን ንቐፃሊ ዓወታት ርሱን ወን እናፈጠረ ዓወት ኣብ ርእሲ ዓወት ዝደራረብ ዝነበረ ይመስለኒ። ዓሚ ከምዝሎሚ ዝኣተናዮ ቃልከ እንታይ ዝኣክል ፈጊምናዮ? ወይ ንፍፅዎ ኣለና? ዝብል ሕቶ ብዘይ ወለም ዘለም ክምለስ ዘለዎ ሕቶ እዩ። ገገሊኡ ኣምሪሩ በኸዩ ምስወፀሉ ደሓር ሓዘኑ ወዲኡ ዘራጠጠ ይመስለኒ፤ ገገሊኡ ድማ ናብ ዝበኣሰ ሕሩኽሩኽ ዝኣተወ ከምዘሎ ዘይፍለጥ ጉዳይ ኮይኑ ድዩ? ኣብ'ዙይ ብዝበለፀ ክህረብ ደልዩ ዘለኹ ብዛዕባ ህዝቢ ከም ህዝቢ መጠን እንተይኮነስ ብዛዕባ ኣካላት ኣመራርሓ (በቢብርኩ እንርከብ ኣመራርሓ) ማለተይ እዩ። ከም እምነተይ 90 ሚኢታዊ ዝኾነ ይኹን ለዉጢ ዝዉሰን ብኣብ'ቲ መፈለምታ እዋናት ዘለዋ 10 ሚኢታዊ ጊዜ እዩ በሃሊ እዩ።

ከምትዕዘብተይ ኣብ'ዙ ዝሓለፈ ሓደ ዓመት ዝነበረ ኩነታት ኣካል ኣመራርሓና (ኣብ ዝተፈላለዩ እርከናት ኣመራርሓ ዘሎ ማለተይ እዩ) ኣብ ኣርባዕተ ከፊለ እዩ ዝሪኦ፤ ብርግፅ መብዛሕትኡ (ልዕሊ 80 ሚኢታዊ ዝኾን ኣባል ኣመራርሓና) በታ ዘለቶ ዓቕሚ ለይቲን ቀትሪን እንትሰርሕን ሕድሪ ሰማእታ ንክፍፅምን ብዘለቶ ዓቕሚ ላዕሊን ታሕቲን ክብልን እዩ ዝረኦ ዘሎ። ብፍላይ እቲ ምስ ሓረስታይ ዝዉዕልን መብዛሕትኦም ኣመራርሓታት ሰራሕተኛታት መንግስቲን ሰዓት ስረሐም ወሲኾም በዓል እንተይበሉ ደፋእፋእ ይብሉ ኣለዉ። ግን እቲ ቀንዲ ክረኦ ዘለዎ እዞም ሓይሊ ልምዓት እዚኣቶም ብዝበለፀ ተነቓቓሒም ክሰርሑ ዝኸእሉ ብስራሕም ሙሉእ ዕግበት እንተልዩዎም ጥራሕ'ዩ፤ ዕግበት ግን ብዓዕሪ ጥራሕ እንተይኮነስ ፅዒርካ ዉዕኢታዊ ብም'ኳን'ውን እዩ ዝርከብ። እሞ እዙ ከምዙይ ዝበለ ቀንዲ ሓይሊ ልምዓት ክልልናን ሃገርናን ዝበለፀ ዉዕኢታዊ ዝኾነሉ ስልጠናታትን ኣገባባትን ጌርና እንተደጊፍናዮ ተስፋ ዝህብ ለዉጢ ክንርኢ ከምንኸእል እኣምን። እወ ንቐደም ንባዕልትና ይከኣል ም'ኳኑ ኣሚንና ይከኣል'ዩ ኢሎም ንክኣምኑን ዉዕኢታዊ ዝኾነሉ ኣገባባትን መንገዲታትን እንተርኢናዮም ቃልና ብጉቡእ ኣኸበርና ኣለና በሃሊ እዩ።

ገገሊኡ ኣካል ኣመራርሓና ድማ ዝነበሮ ሕራህ ብዝተገፃፀፈ ወሲኹ ዉሽጣዊ ዓቕሚታቲ ብዘዩቋርፅ እናሃነፀ (ብምንባብን ገምጋማዊ ስልጠናታትን ካልኦት ኣገባባትን) ዓዕሪ ጥራሕ እንተይኮነስ ዉዕኢታዊነቱ እዉን ልዕሊ ዕዕፊ ወሲኹ ኣብ ጉዕዞ ልምዓት ዝተገፃፀፈ ዉዕኢት ዘመዝገብ ዘሎ ሓይሊ ግን ድማ በዝሑ ኣስታት ዓሰርተ ሓሙሽተ ሚኢታዊ ዝኾነ ሓይሊ ከምዝህሉ እዕዘብ እዩ። ብርግፅ ዋላ'ኳ እዞም ሰባት እዚኣቶም በዝሑም ትሑት ይኹን'ምበር መብዛሕትኦም ኣብ ልዕል ዝበለ ፀሒ ኣመራርሓ ዘለዉን ብመርኣያነቶም ዝጥቀሱን ምስ ም'ኳኖም ኣብ ጉዕዞ ልምዓት ዘለዎም ትርጉም ኣዝዩ ልዑል እዩ። ብናይ እዚኣቶም ድምር ዉዕኢት'ውን ኣብ ግምባራት ሕርሻ፤ ምሕዋይ ተፈጥሮ፤ ትምህርቲ፤ ጥዕና፤ ትካላት ንግዲ ደቀቕቲን ኣናእሽተይን ካልኦት ዘፈራትን መስተንክራዊ ስሑታት ይምዝገቡ ኣለዉ። ብርግፅ ካብ'ዚኣቶም እቶም ልዕሊ ፍርቂ ብርቱፅ ፈተናታት እናሰገሩን ኣብ ዘይተደላደለ ሃዋህዉ ኮይኖምን ይሰርሑ ምስ ምህላምን ክነኣዱ ዝግበኦም'ዮም በሃሊ እዩ። እቲ ዝፀንሐን ሓርፋፍ መንገዲን እናተፈታተኖምን ኣተሓሳስባን ተግባርን ኣካብነት ክራይ ኣብ ቅድሚኦም ተገቲሩ እናሐንኮሎምን ክእለ ዝግበኦ እናኣለዩ፤ ሰጊርካ ክሕለፍ ዝግበኦ እናሰገሩን ኮታስ ኩሉ ከከም ኣመፃዕኡኡ እናመኩቱን ንቕድሚት

ዝምርሹ ዘለዉ ኣካላት ኣመራርሓ ክንድግፎም፣ ዘድሊ ሓበሬታ (ጉጉይ እንተይኮነስ ቅኑዕ ሓበሬታ) ክንምግቦምን ኣጅኹም ክንብሎምን ይግባእ እብል። ከምኡ እንትንገብር ቃልና ብተግባር ነሽርፍ ከምዘለና ኣሚንና ዕጉባት ክንኾን ይግበእና እብል።

እቶም ኣስታት ሓሙሽተ ሚኒስትራዊ ዝኾኑ (ኣብ ቁልፊ ቦታታት ኣመራርሓ ዘለዉ) ኣካላት ኣመራርሓ ድማ ዋላ'ውን እቲ ተበግሶ ይሃሉዎም እምበር ገሊኦም መንገዲ ጠፊኡዎም እንተዕይነይንዩ ገሊኦም ድማ ዋላ እቲ መንገዲ እናተራእዮም ግን ዓቕሚ ስኢኖሙሉ መንገዲ እንተይሰሓቱ፣ ግና ኸና ምስዳር ተሳኢኑዎም ኩሎም ሰለይ እናበሉ ገሊኦም “ሕለፍ ደኣ ግዲ የብልካን!” ኢሎም ንካልኦት ዘሕልፉ ገሊኦም ድማ እንተተቐዲመስ እህ ስረሐይ ግዲ ክስእና እየ ብዝብል ኣጉል ህልኸን ኩነታት ብጉቡእ ዘይምርዳእን ንካልኦት መንገዲ ዓፅዮም ምሕላፍ ዝኸልኡ ከምዝህልዉ እግምት እየ። ገገሊኡ ድማ (ዋላ'ውን ኣዝዮም ዉሑዳት ይኹኑ እምበር) ግን ድማ ኣብ ቁልፊ ቦታታት ኮይኖም ሸም ናይቀረባን ናይርሑቕን እዋን ስዉኣትና እናልዐሉ፣ እናመሓሉን እናጠሓሉን ክጉሕሉ ዉዲሎም እናጎሓሉ ዝሓድሩ፣ ብኣፍ ዝብሉዎ ካሊእ፣ ብተግባር ዝፍፅሙዎ ድማ ንበይኑ ከምዝኾኑ እግምት። እዞም ከምዙይ ዝበሉ ሰባት ንባዕልቶም ማእኸል ኩሎም ኩሎም ዓይነታት ድሕረታት ኮይኖም ንካልኦት'ውን ከምዙይ ዓይነት ኣተሓሳስባን ተግባርን ድሕረት ከከፋፍሉ ዝወዕሉ፣ ህዝቢ ዘደናግሩን ህዝቢ ብተግባር ኣብ መንግስቲ እምነት ክስእን ዝገብሩን እዮም። እዞም ሰባት እዚኣቶም ብእዋኑ ክእለዩን መንነቶም ብዕሊ ክንገሮምን እንድሕር ዘይተገይሩ ዘብዕሉዎ ሳዕቤን ኣዝዩ ከቢድ ምኃኑ ክንርዳእ ይግባእ እዩ በሃሊ እዩ። እዞም ከምዙይ ዝበሉ ሰባት ተሪርና ክሳዕ ዘይተቐለስናዮም'ውን ቃልና ብጉቡእ ንፍፅም ኣለና ምባል ይኸብድ'ዩ።

ደሓን ኣብቲ ተቐሚጡ ዝኒህ በዝሒ (ብሚኒስትራዊ ዝተገለፀ ማለተይ እየ) ብዙሕ ኣይንገደሽ እሞ ግን ድማ ብሸም ስዉእ ክቡር መራሒና ኣይተ መለስ ዜናዊ እናመሓሉን እናጠሓሉን “ኣነ'ውን እሙንየ!” ዝብል መልእኽቲ ከሕልፉ ላሕ ዝብሉ መጋብሮም ግን ምስ መለለዩ ስብእና ክቡር መራሒና መለስ ዜናዊን ካልኦት ጀጋኑ ስዉኣትን ዝፃባእ ተግባራት ዝፍፅሙ ሰባት ኣይትፈልጡን? ኣይንፈልጥን? ነዚኣቶም ተሸኪምና ብምኻድ ቃልና ፍፁም ክነኸብር ከምዘይንኸእል ግዑድ እዩ።

ዕሑፊይ ንምጥቕላል ዝኣክል፣ ሃገርና ዋላ'ኳ ብዘበን ንግስና ኣኸሱም ካብተን ብብርኪ ስልጣኔኣን ዝፍለግን ዝልለዩን ሰለስተ ወይ ኣርባዕተ ሃገራት ዓለምና ሓንቲ ትንበር'ምበር ብዝተፈላለዩ ምክኒያት (ንጊዜኡ ነፃና ዘይተጋህደ ምክኒያት) ንብዙሕ ኣማኢት ዓማዉቲ ኣብ ሓይል ህራስ ድሕሪ ምፅናሓ ንካልኦት ኣማኢት ዓማዉቲ ድማ ጉዕዞ ድሕርሕሪት ብምኻድ ብፍላይ ኣብ 1983 ዓ.ም ኣብ ቀልቀል ሃው ዝበለ ገደል በዲሓ ምንባራ ይፍለጥ። ኣብ ዝሓለፉ 22 ዓማዉቲ ግን ብብርኪ ኣፍሪቃ ብሉፅ ክበሃል ዝኸእል ሕገመንግስቲ ኣፅዲቑ ካብዙይ ዝፍልፍሉ ዝተፈላለዩ ፖሊሲታትን ስትራቴጂታትን ልምዓት ሓንጊፃ ኣብ ቀዳመዎት ዓሰርተ ዓመታት ሰለይ እናበለት ድሕሪ ምፅናሕ ኣብተን ድሕሪኣን ዝነበራ ዓሰርተ ዓመታት ድማ ጉያ ዝጀመረትሉ ኩነታት ተፈጠሩ እዩ።

ኣብዙ ከይዲ እዙይ ሓደ ክነስተብህለሉ ዝግባእ ነገር ግን ኣሎ። እቲ ንብዙሕ ኣማኢት ዓማዉቲ ዝቐፀለ ስልጣን ኣኸሱም እኳ ዘቋረፀ፣ እዙ ንዒስራ ዓመት ጥራሕ ዘስተማቐርናዮ ሰላም ዘይዝረገሉን እዙ ንዓሰርተ ዓማዉቲ ዝተተግበረ ስሉጥ ምዕባለ ዘይኸለፈሉን ምንም ዓይነት ምንክንያት የለን፣ ነቐሕናን ብዕቱብን እንድሕር ዘይሓለናዮ ማለተይ እዩ። ነዙይ ከም ምክንያት ኮይኖም ዝረአዩኒ ፀገማት ክልተ እዮም፣ ንሳቶም'ውን ኩነታትን ከጋጥሙ ዝኸእሉ ፀገማትን

አቅዲምካ ምእማት ዘይምኸኣልን ቡቱ ዝተሰርሖ ስራሕቲን ዝተመዝገቡ ዓወታት ምዕጋብን እዮም። እቲ ቀዳማይ ፀገም ኣግፍሕ ኣቢልና ንምርኣይ ዝኣክል፤ ከም መጠን ሃገር ንመርሕ ሰባት ሃገርና ድሕሪ ሚኢቲ ዓመት ከጋጥሙዎ ዝኸእሉ ፀገማት'ውን ብሕዚኡ ክንእምቶምን ክንምክቶምን እናተገበለና መብዛሕተኦም ዘጋጥሙና ዘለዉ ፀገማት እንተይገመትናዮም ዉክፍ እናበሉ ናብ ዓብዪ ሕልኸላኻት ንኣቱ ዘለና ይመስለኒ። ብፍላይ ሃገርና ዘለዎ ስትራቴጂካዊ ኣቀማምጣን ታሪኻዊ ኣመፃዕኣን እንትንገርኢ ኣመተ ነዊሕ ዓመት ግድን ምኻኑ ኢና ንርዳእ። እዙይ ምግባር ግን ቀሊል እዩ ማለተይ ኣይኮነን፤ ዓለማዊ ኩነታት ብጉቡእ ምትንታን የድሊ (ብፍላይ ኩነታት ማእኸላይ ምብራቕ)፤ ኩነታት ጎረባብቲ ሃገራት ምርዳእ የድሊ፤ ዉሽጣዊ ኩነታት ሃገርና'ውን ብትኸክል ምፍላጥ የድሊ። እዙይ ንምግባር ድማ ማእኸል መፅናዕቲን ምርምርን ክህልወና ኣለዎ፤ ኣብዙይ ዝበሰለ ሞያ ዘለዎም ላዕለዎት ምሁራት'ውን ክህልወና ኣለዎም፤ እቶም ዝርከቡም ዘለዉና ምሁራት'ውን ብጉቡእ ክንጥቀመሎም ይግባእ።

እቲ መበል ካልኣይ ፀገም ድማ ብዘመዝገብናዮም ዓወታት ምዕጋብን ምርጣጥን እዩ። ዕግበትን ምርጣጥን ከም ኣደጋ ሒዝናን ወሲድናን ብዉነ እንድሕር ዘይሰሪሕናሎም ቀፃልነት እዙ ተጀሚሩ ዘሎ ልምዓት ኣብ ኣደጋ ዘይወድቀሉ ምኸንያት ኣይህሉን። ብርግፅ እቲ ክሳዕ ሕዚ ተፈፂሙ ዘሎ ፍፃመታት ብጉቡእ ክነስተማኻሮን ክንሕበነሉን ይግበኣና እዩ። እዙይ ማለት ግን ኣብ ሕሉፍ እዋናት ክንሰርሖ ዝግበኣና እዙይ ጥራሕዩ ነይሩ ማለት ስለዘይኮነ ብኡኡ ክንግግብን ክነራጥጥን ግን ኣደጋ እዩ። ከም ዘለኒ ገምጋም ኣብ ዝተፈላለዩ ብርኪ ዝቐርቡ ፀብፃባት ወይ ገለ ገሊኦም ዝተጋነኑን ዝተጋዢን ኮይኖም ዘጋግዩ እዮም ብዉሑድ ግን ዳርጋ መብዛሕተኦም ዕግበት ዝረክቡም እዮም። ስለዙይ ኣገባብ ኣቀራርባ ፀብፃባትናን ከይዲ ኣገማግማታትናን ብዕቱብ እንተዘይገምጊምናዮም ቃልና ሓሊና ንወሳወስ ኣለና ኢልካ ክትድምድም ኣዝዩ ኣፀጋሚ እዩ ክኾን።

ብፍላይ ግን፤ ብዕቱብ ክነስተብህለሉ ዘለና ኣብ ቀረባን ርሑቕን ዝርከቡ ፀላእትና ዝጥቀሙሉ ዘለዉ ኣገባባት ቃልሲ ብዉነ ምርዳእ እዩ። ኩላትና ብዘይምንም ኣፈላላይ ሕዚ ዘለናዮ ኩነታት ብትኸክል ክነስተብህለሉ ይግባእዩ። ሃገርና ካበይ ተላዒላ ናበይ ትኸድ ከምዘላን ሕዚ ዝኒሃቶ ኩነታትን ኩላትና ብትኸክል ክንርዳእ ይግበኣና እዩ። ሃገርና ኢትዮጵያ ኣብዙ ሕዚ እዋን ናብ ማእኸላይ እቶት ዘለወን ሃገራት ንክትፅምበር ኣብ ዓብዪ ጉያ ትርከብ። ብመሰረት'ዙይ እዉን እቲ ተጀሚሩ ዘሎ ቅልጡፍ ምዕባል ንዝቐፅል ሸሞንተ ዓማዉቲ'ውን በዙ ተጀሚሩ ዝኒህ ቅልጣፊ እንተተጓጊዞ ኣብ ንድሕሪት ዘይትምለሰሉ ብርኪ ከምትበፅሕ ይእመን፤ ማለት'ውን እዘን ተጀሚረን ዝኒህዎ ዓበይቲ ፕሮጀክትታት ህንፀተን ተዛዚሙ ሓሙሽተ ዓማዉቲ ፍሪክን ምስ ኣስተማቐርና ዝህሉ ኩነታት ምግማቱ ኣፀጋሚ ኣይኾንን። ነዙይ ቀንዲ መርኣያ ክኾነና ዝኸእል ከይዲ ህንፀት ግድብ ህዳሰ እዩ። እዘን ሰለስተ ዓማዉቲ ስንና ነኺስና እቲ ግድብ ብዓወት ክዛዘም እንተጌርናዮ እሞ ብሙሉእ ዓቕሙ ማይ እንተዋህሊሉ ኩለን ሕዚ ዝፃባኣና ዘለዎን እቲ ግድብ ንከይስራሕ ላዕሊን ታሕቲን ዝብላ ዘለዎ ሃገራትን ጉጅለ ድሕረት ዝኾና ዉድባት ፖለቲካን መማረጊ ስለዘይህሉዎን ኩለን ተስፋ ክቐርፃ እዩን። ስለዙይ ግድብ ህዳሰ ቡቱ ክሳዕ ሕዚ ዝኸደ ዘሎ ክያድ ወይድማ ብዝሓሸ ቅልጣፊ ስንና ነኺስና እንድሕር ብጉቡእ ዛዘምናዮ እቶም ሕዚ ዓገርገር ዝብሉ ዘለዉ ሓይሊታት ርሑቕን ቀረባን መዋፈሪ ቦተኦም ኣደ ስለዝኾነ እቲ ግድብ እንተፈሪሱ መዋፈሪኦም ተፀራሪጉ ስለዝኸደ ሽቡ ብርግፀኝነት እቲ ግድብ ከይፈርስን ከይኣርግን ሰብ ሞያን ክኢላታትን መዲቦም ክሕልዉዎ እዮም።

ከም ኣብነት ኣብ ግብፂ ክህሉ ዝኸለል ዝኾነ ይኹን ዘይጥቁዊ ሓይሊ ህንፀት ግድብ ህዳሴ ተዛዚሙ ብሙሉእ ዓቕሙ ማይ ምስሓዘ ብርግፀኝነት እኹል ሰብሞዶታትን ክኢላታትን መዲቦም እቲ ግድብ ከይኣርግ ወይ ከይፈርስ ካባና ንላዕሊ ክንከባኸቡዎ ከምዝኾኑ ኣየጠራጥርን። ክላዕ ኣብቲ ብርኪ ንሱ ዝበፀሕ ግን ብዓይኒ የብለይ ስኒ የብለይ ዝዓይነቲ ግጥም ምባሎም ክቕፅሉ እዮም። እዙይ ግን ኣብ እቲ ግድብ ህዳሴ ጥራሕ ዝፍተን ፈተነ እንተይኮነስ ኣብ ኩለን ወራያትናን ናብ ብርኪ ማእኸላይ እቶት ንምስግጋር ኣብንገብሮ ከይዲ ትርጉም ዘለዎ ስዳሮ ዘሰድራናን ኩለን ተመሳሳሊ መንገዲ እዮም ክኸተሉ። ብርግፅ እቲ ኣገባብን ስትራቴጂታትን ቃልሶም ክፈላለ ይኸእል ከምዝኾነ ኣየጠራጥርን፤ ብትሕዝትኡ ግን ሰላምና ምዝራግን ልምዓትናኹላፍን ክሳብኹን ኩሉ ያው እዩ። ስለዙይ ሕዚ ኩልና እዙ ህሉዊ ኩነታት እዙይ ብጉቡእ ተግዚብና ግቡእና ብምወጻእ ቃልና ክነኸብርን ዳግም ክነሕድሽን ይግባእ። ካብ ኩሉ ንላዕሊ ግን ዘለና ሰብኣዊን ንዎታዊን ዓቕሚ ብጉቡእ ኣለሊና ኩሉ ብጉቡእ ግን ድማ ብእዋኑ ወፅኢታዊ ብዝኾነ መንገዲ ብምጥቃም ብፍላይ ኣብ ቁልፊ ቦታታት መንግስቲ ዘለና ኣካላት ላዕለዎት ኣመራርሓ ቃልና ብተግባር ክንፍፅዎ ይግባእ እብል።

እቶም ናይቀረባ ይኹኑ ናይ ፍሉጽ ፀላእቲ እዙ ኹሉ ድቃስ ስኢኖም ዝሓስቡዎ ዘለዉ ሳሪሃ ማሪሃ ክሳብኹም ዝኸእል ግን ዓቕምና እንትደክምን ሓድነትና እንትልሕልሕን ጥራሕ ስለዝኾነ ብፍላይ እቶም ናይቀረባ ፀላእትና ዝተፈላለዩ ኣብ ማሕበረሰብና ዝንፀባረቁን ገና መሊኦም ዘይተቐረፉን ድሕረታት ተበሊዖም ኣብ ሞንጎና ኣትዮም ክፈላልዩና ላሕ ይብሉ ኣለዉ። ስለዙይ እዙ ሕዚ ዝህሪኦ እዋን ካብ ዝኾነ እዋናት ንላዕሊ ብልሒ ዝተመልኦ ኣመራርሓ ዝጠልብ እዋንዮ። ቅድሚኹሉን ልዕሊ ኹሉን ኩላትና በቢዘለናዮ ከምዙይ ያተገይሩ ወይ ከምዙይ ያኾይኑ ዝብሉ ተባረርቲ ወረ እንትመፁ ንሕና'ውን ዘይጠለለ ወረ ተቐቢልና ካብ ምግባሕን መሳርሒታቶም ንኸውንን ንባዕልትና ሙሉእ ዘይጎደሎ ትንተና ኣካይድና “ክኹን ይኸእል ዘይክኹን ይኸእል” ኢልና ብምሕሳብ ካበይ ኣምጺእኻዮ፤ መን ኢሉካ፤ እንታይ መረጋገጺ ኣለካ ኢልና እንትንሓቶምን ኣተኩርና ኣጂንቶም እናረከና እንትነውገዎምን እቲ ዝበሉዎ ሓሶት ድዩ ሓቂ ክንፈሊ ንኸእል ኢና። ኩላትና ብኸምዙይ ነቐሕና ልክዕ ከምቲ ንእንበልዎ እንገብሮ ጥንቃቄ እንሰምዎ'ውን ሕሊናና ዝምርዝ ከይኹን ክንጥንቀቕ ይግባእ። ምስ እዙይ ጎኒ ንጎኒ ብፍላይ ዝምልከቶም ኣካላት መንግስቲ ብመሓወርም ኣቢሉ ይኹን ብጎኒ ዝመፀሎም ሓበሬታ ዝመስል ነገር ኩሉ እህ! ኢሎም እንተሰምዑ ሕማቕ ኣይኮነን ጥራሕ እንተይኮነስ ፅቡቕ እዩ፤ ይኹንምበር ቁንፅል መረዳእታ ወይ ሓበሬታ ዝመስል ነገር ሒዝና ናብ መደምደምታ ቅድሚ ምብባሕ እኹል ምፅራያት ምግባር፤ ምጥላልን ጉቡእ ስራሕቲ ትንተና ምክያድን የድሊ።

ስለዝኾነ'ውን ሕድሕድና ብትኸክል ቃልና ሓሊና ኣለና ክንብል ንኸእል ካባና ዝሕሎ ኩሉ ብምግባር 24 ሰዓት ሰሪሖም ህዝቦም ካብ ድኸነት፤ ድሕረትን መከራን ከውፅኡን ክላቕቑን ፋሕጠርጠር ዝብሉ ዘለዉ ጀጋኑ ምስሓላፉ ብምብካይን ብምሕህንን ጥራሕ እንተይኮነስ እናሃለዉ እዉን ሓብሒብናን ተንከባኸብናን እንተሒዝናዮ'ውን እዩ። ምስዙይ ጎኒ ንጎኒ እቲ ተበግሶ ወሲዱ ለይቲን ቀትሪን ክሰርሕ ሃርኮትኮት ዝብል ዘሎ ግን ድማ ሰኣን ትኸክለኛ ኣገባብ ዘርእዮ ኣብ ዕንይንይ ክህሉ ዝኸእል ወገን እቲ መንገዲ እናርከና፤ እናሓበርናን እናብቃዕናን ወፅኢታዊ ኮይኑ ብስፍሒ ርወየት ንኸረክብ ዘይተሓለለ ደገፍ ክንገብረሉ ይግባእ። ካብዙይ ወጻኢ ግን ዋላ ወሑዳት ይኹኑ ግን ኣብ ዝተፈላለዩ ቦታታትን መሓወራትን ከም ዕሾኽ መርገም ተነዚሖም ዝርከቡ ልኡኻት ጥፍኣት ዝኾኑ ሓይሊታት ሰላምና ከይዘርጉዎን ልምዓትና ከይኸልፉዎን ለይቲን ቀትሪን ክንሕሉዎም ይግባእ። እዞም ሓይሊታት ጥፍኣት ኣስሪዎምልና ሰላምና እንተተዘሪጉ ልምዓት ዝበሃል ክህሉ ኣይኸእልን። ልምዓት እንተዘይሃልዩ ሰላም፤ ሰናይ ምምሕዳርን ፍትሒን

ከህልወ አይኸክሉን። ስለዚህ እቱ ተጀሚሩ ዘሎ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ንኸዕምብብ፤ እቱ ገና ተንከርከር ዝብል ዘሎ ሰናይ ምምሕዳር እግሪ ክተክልን እቱ ክረክየና ጀሚሩ ዘሎ ዋሕዋሕታ ፍትሒ ክደምቕን ኩላትና ቃልና ብምኸባርን ቃልና ብምሕዳሽን ብዕቱብ ክንወሳወስ ይግባእ።

ብእቶም ክሳብ ሕዚ ዝተሰርሑ ዓጊብና እንተራጢጥና ግን እቱ ተጀሚሩ ዝኒሀ ዉጥናት ኩሉ ከምዘይነበረ ይኸንግኖ ናብ ዝበኣሰ ድከትን ምትህልላቕን ክእቶ ይኸክል'ዩ። ከምኡ ዝበለ ሕልኸላኸ እንተተፈጠሩ ድማ ኩሎም ፀላእትና (ናይሩሑቕን ናይቀረባን) ኢዶም ስለዘእትዉሉ ምእላዩ አፀጋሚ ክኾን ዝኸክለሉ ዕዱል ዓብዩ እዩ። ናብ ከምዚይ ዝበለ እንተተኣትዩ ድማ መዘዙ ካብ ዝኾነ ይኹን ቅድሚ ሕዚ ኢጋጢሞም ዝበሃሉ ዝበኣሰ ከምዝኾን ኣየጠራጥርን። ኣብዙ ከይዲ እዙይ ርግፅ እዩ ኩላትና አእጃምና ክንዋዓእ ይግባእ ብፍላይ ኣካላት ላዕለዎት ኣመራርሓ ክልልናን ሃገርናን ግን ሓደጋታት ምስኢጋጠሙ “ኣይገመትናዮምን ኔርና” ክብሉና ኣይንፅበን፤ ብሩሑቕም ኣዕኒያምን ብጉቡእ ተንቲኖምን ብገነኦም ክመኽኩ ብምግባር ቃል ብቦቶም ካብ ማንም እዋን ንላዕሊ ክኸብሩን ቃል ብቦቶም ክሓድኹን ትፅቢት ይግበረሎም። እዙይ ንምግባር'ዉን ካብ ብሕዚኡ ኩሉ ነገር ኣሚትና፤ ኩሉ ክፋል ሕብረተሰብ በቢክሳተፊሉ ዝኸክልን ዝግባእን መዳይ ኣሳቲፍናን ክእለትን ፍልጠትን ምሁራትና ብጉቡእ ተጠቒሞናን ብርግፀኝነት ክንከላኸሎ ከምእንኸክል ኣሚንና ክንወሳወስ ይግባእ። ስለዚይ ትካላት ላዕለዎት ትምህርቲ ክልልናን ሃገርናን ኣብኣተን ዝሰሉ ዘለዉ ላዕለዎት ምሁራትን (ከከም ዓቕሞም፣ ክእለቶምን ተበግሶታቶምን) ወዲብና ካብ ማንም እዋን ንላዕሊ ክንጥቀመሎም ይግባእ እዩ በሃሊ እዩ። እዙይ ግን ካብ ህዝቢ ተነጻልካ ብምንም መልኩዑ ክዕወት ስለዘይኸክል ከም'ቶም እቶም ስዉኣት ብቦቶም ክሳብ መወዳእታ ሰዓት ምስ ህዝቢ ማይን ፀባን ኮይኖም ንህዝቢ ኢሎም ዝሓለፉ ንሕናዉን (ኩላትና) በቢዘለናዮ ምስህዝቢ ማይን ፀባን ኮይንና ኣብ ዝኸረ ቀዳማይ ዓመት ዉሩይ መራሒና ዳግም ቃል ክንኣቱን ቃልና ክነሕድኸን ይግባእ እብል። ሰናይ እዋን ክራማት።

ሓገዝቲ ፅሑፋት

- Henz, P.B. 2000. The layers of time: A history of Ethiopia. Hurst & Company, London.
- Pankhurst, R. (1961). Nineteen and Early Twentieth Century Population Gueses, Ethiopian Observer. Vol. 5, No.2.
- Pankhurst, R. (1961). Notes on the Demographic History of Ethiopian Towns and Villages. Ethiopian Observer. Vol. 9, No. 1.
- Pankhurst, R. (1990). Social History of Ethiopia. Institute of Ethiopian Stududies, Addis Ababa University.
- የነጋድራስ ገብረሂወት ባይከዳኝ ስራዎች፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ